

JE NA ZÁPAD CESTA DLOUHÁ: KOVBOJSKÁ PÍSNÍČKA V ČESKÝCH ZEMÍCH 1919–1949

Irena Příbylová

Téma letošního kolokvia mi umožnilo pokusit se najít odpověď na několik otázek z oblasti americké a české hudby zároveň: Jaké jsou naše nejstarší písničky o kovbojích? Jde o výpůjčky z americké lidové a populární hudby, nebo to jsou domácí, původní skladby? A jak sem zapadají notové dvoulisty z 30. let 20. století s obrázky kovbojů, které mne na existenci kovbojských písní v české kultuře opakovaně upozorňovaly?

Romantická postava osamělého kovboje, který míří se svým koněm do dálky za obzorem, patří k české kultuře už více než století. Najdeme ji v prvních cestopisech a povídkách ze západního pohraničí USA, v černobílých němých filmových westernech a jejich časopiseckých zpracování, v barevných filmech se zpívajícími kovboji, v trampských písničkách, v realistických románech i jejich parodiích, v televizních seriálech, v reklamě na cigarety a džinsy, v moderní filmové klasice i v jejím postmoderním a současném zpracování.

Zdomácnění kovboje v českém prostředí však nezačíná slovem kovboj. Neutrálního jezdce na koni, jak o něm píší v 19. století naši vystěhovalci za oceán nebo pozorovatel Josef Václav Sládek na svých amerických toulkách¹, vystřídal nejprve realistický termín pro člověka, který se stará o dobytek – skoták, později honák a s odkazem na španělsky mluvící americký Jihozápad a Mexiko také *vaquero*. Až s příchodem němých filmů a reklamy na ně si našinci osvojili populární termín *cowboy*, který později zdomácněl v souladu s českým pravopisem jako kovboj. Je paradoxní, že na skotáka se v průběhu 20. století pozapomnělo – v *Etymologickém*

1. Český básník a překladatel Josef Václav Sládek (1848–1912) pobýval v USA v letech 1868–1870. Jeho příhody a fejetony vyšly v roce 1998 v novém knižním vydání jako *Má Amerika* (Praha: Lidové noviny).

slovníku jazyka českého z roku 1971 zjišťujeme, že výraz „skoták – pasák skotu se nyní používá jen jako nadávka (= hrubec, nevzdělanec)“ (Machek 1971: 548).

1919–1929

Kovboje a jejich písničky budeme tedy u nás nejprve hledat v souvislosti s filmy. Znalci historie pražských biografů Miroslav a Jaroslav Čvančarovi (2011: 19) jmenují režiséra a šéfa společnosti Praga-film Antonína Fencla a společníka půjčovny American Film Company Miloše Havla. Ti od května 1919 přiváželi (z Londýna a Berlína) do tehdejšího Československa americké němé seriálové příběhy – mezi nimi kovbojky, indiánky a detektivky.² V jednom představení se obvykle hrály tři díly, což trvalo zhruba hodinu. Jednotlivé seriály prý měly i dvacet dílů. Pamětník a trampský písničkář Jenda Korda (1904–1986) atmosféru biografu svého dospívání barvitě popsal: „Na tato filmová představení se chodilo v patřičném oblečení. Nosili jsme sombrero, kostkované košile a výkony svých oblíbenců jsme hlasitě kvitovali.“ (Korda in Mácha 1967: 17) S velkou pravděpodobností byl mezi Kordovými oblíbenci i filmový hrdina Tom Mix, který se dostal do našich kin v roce 1923 (Čvančara – Čvančara 2011: 19).

Film byl v roce 1923 stále němý a rozhlas, který u nás začal vysílat v roce 1923, zatím oslovoval jen desítky posluchačů.³ Gramofonové firmy prodávaly desky s vážnou hudbou a populárními šlágry. Zpočátku převládala cizí produkce; nástup českých firem s českým repertoárem můžeme sledovat až koncem sledovaného desetiletí. Dvacátá léta tak s popularitou filmového obrazu a omezenou působností mediálního zvuku poskytovala velký prostor pro představivost. Zdá se, že více než filmový černobílý kovboj naplňoval fantazii potenciálních autorů a mladých

2. Miloš Havel měl přímé kontakty s podnikateli v USA až koncem roku 1920; pobočky sedmi amerických půjčoven filmů pak byly u nás otevřeny mezi zářím 1921 a březnem 1928 (Štábla 1992: 23).

3. „Do konce roku 1923 bylo vydáno 47 povolení k poslechu rozhlasu, ale začátkem roku následujícího měl Radiojournal již 80 abonentů.“ (fmh 2008)

lidí obraz románového zlatokopa, trapera či námořníka z povídek Jamese Curwooda a Jacka Londona. Zpodobnění kovboje ve spojitosti s hudbou je u nás před rokem 1929 spíše raritní a kovboj je chápán jako komická figura – zřejmě jde o převzatý stereotyp z němých filmových westernů, kde je kovboj opravdu jen špinavý honák, který rád pije a střílí.

Chlapík od krav se v USA ve 20. letech 20. století nemohl v popularitě rovnat dámám a pánům v blyštivých róbach, kteří zpívali, hráli a tančili tehdy módní jazz. Lacině dobrodružné časopisy ani první kovbojské romány-westerny společenskému uznání kovboje příliš nepomáhaly, i když byly mezi mládeží populární. Postava kovboje se dočkala ocenění až v době hospodářské krize ve 30. letech, kdy dřina a výdrž pracujícího muže poskytla naději a stala se návodem, jak se z krize dostat. Zájemci o autentické písně z honáckých táborů a koňských ohrad však už měli k dispozici první tištěné sbírky jako např. *Songs of a Cowboy* Jacka Thorpea (1908), *Cowboy Songs and Other Frontier Ballads* Johna A. Lomaxe (1910) či *Singing Cowboy: A Book of Western Songs* (1931) v redakci Margaret Larkinové. Kromě tematických sborníků se písně kovbojů dostaly i do celoamerických sbírek jako *American Ballads and Folk Songs* (1934) Johna Averyho Lomaxe a Alana Lomaxe či *The American Songbag* (1927) Carla Sandburga⁴. V meziválečném Československu však byly tyto tisky neznámé a nedostupné.

Kromě stříbrného plátna se kovboj ve 20. letech mohl dostat – u nás i v zahraničí – na pódia kabaretu. V kabaretním komickém duchu je kovboj zobrazen v *Cowboyské písničce o loupežníku Harval Billovi*,⁵ kterou její autor, skladatel kupletů, herec a humorista Sylvestr Lašťovička⁶ napsal na motivy americké lidové písně a vydal vlastním nákladem v edici Veselost v roce 1925. Už samotný název písně ukazuje na počátek existence kovbojů

4. Informace o zdrojích, které nemám v seznamu použité literatury, přebírám z Green 2002.

5. V notovém dvojlistu vidíme jméno loupežníka s jedním i dvěma l (Harval i Harvall).

6. Jeden z mnoha pseudonymů českého humoristy a kabaretiéra.

v českých zemích a nedostatek odpovídající terminologie – dnes by byl Harval Bill charakterizovaný spíše jako bandita, vyvrhel či desperát, nikoli jako loupežník. Ve třetí sloce písni dostáváme jeho krátkou charakteristiku: „*Jmenoval se Harvall Bill, narodil se v Nevadě, jmění propil v Arizoně, ženu v Kanadě.*“ V písni tento kovboj pije, boxuje, utíká před šerifem a loupí. Nakonec se mu vzepře parták Fred Kenedy a s pomocí celé bandy lupičů Billa zapíchne nožem. Závěr je jasný: „*Kdo jede přes Nevadu, spatří kostí hromadu – to vše zbylo z Harvall Billa, druha západu.*“

Příběh kovboje Harval Billa, detaily jeho činů, počet slok (13) a tragický konec prozrazují, že šlo původně o typickou baladu (i když její anglický název vydavatel neuvádí). Zařazení české verze do edice „Veselost“ mění tragiku v komedii. Inzeráty vydavatele na zadní straně notového dvojlistu doplňují názvy dalších vydaných písniček krátkým komentářem: *Lidová píseň pro pána. Píseň pro dámu, oblečenou za starou babičku. Píseň v národním slohu pro pána i dámu. Komický dvojzpěv pro pána a dámu nebo 2 pány, 1 oblečen za dámu.* Přestože podobný komentář u písni Harval Bill chybí, snadno si představíme, že i zde jde o kuplet, který v polovině 20. let 20. století bavil návštěvníky nějakého pražského kabaretu.

Na jaře 1929 začal v Praze vycházet časopis *Tramp*. Obálky tohoto čtrnáctideníku byly nejčastěji ztvárněny pomocí koláže – kombinací kresby a fotografie. Už v druhém čísle je na obálce kovboj: pravda, ke čtenářům obrácený zády a ve srovnání s titulní dvojicí milenců ve vodáckých čapkách zachycený v miniaturní perspektivě. Postavu kovboje nebo trampa v kovbojském oblečení najdeme v kolážích na obálkách prvního ročníku časopisu *Tramp* ještě dvakrát. Nakonec se na obálce 14. čísla (z 15. října 1929, nedlouho po černém pátku na newyorské burze) objeví pod celostránkovou satirickou kresbou kovboje na koni, s královskou korunou na hlavě, i slovo, které hledáme: *tramp-cowboy*. Kromě inzerátu na knihu o Bufallo Billovi jsem ani příběhy kovbojů, ani písni či básni o kovbojích v první ročníku *Trampa* nenašla a беру to jako důkaz, že tramské publikum kovboj moc nezajímalo.

1929–1939

Zatímco do roku 1929 u nás písničky o kovbojích téměř nezazněly, s nástupem zvukového a mluvicího filmu a s prvním americkým zpívajícím hercem-kovbojem ve filmu⁷ bychom mohli očekávat změnu. Nešlo to ale rychle. Nejprve ovlivnila situaci hospodářská krize. Jak upozorňuje Zbyněk Mácha (1967: 91), léta krize 1929–1933 byla u nás dobou největší konjunktury tramské písničky. Tramské osadní pěvecké sbory – často složené z nezaměstnaných mladých lidí – vystupovaly na pódiiích a nahrávaly písně na gramofonové desky, brzy už také v českých studiích. Rozhlas (tehdejší Radiojournal) využíval popularity tramských písní a zařazoval je do vysílání. Dobové šlágry, včetně tramských písní, začaly vycházet v sešitkových dvoulistých vydáních s přitažlivými obálkami. Texty tramských písní však utvrzovaly a rozměňovaly stereotyp z předchozích let, v němž pro kovboje zatím nebylo místo.

Ani americká filmová produkce uváděná u nás v první polovině 30. let neskýtala, co se kovbojských písní týká, mnoho inspirace. Půjčovny filmů totiž s hospodářskou krizí zasáhla pravidla omezující dovoz a vývoz filmů, tzv. kontingent (Štábla 1993: 35). V letech 1932–1935 nepřišel do Československa žádný nový hollywoodský film, ale jen „nevalné snímky druhořadých výroben jako Mascot Pictures, Tiffany, Monogram, Continental, Juwel, Radio Pictures“ (Čvančara a Čvančara 2011: 20–21).

Obrázek kovboje v české písni tak byl na začátku 30. let textově stejně „nevalný“ jako v dobách kabaretů, což může ilustrovat dobová píseň E. M. Vodičky *Naše chata*:

*Šerif si píseň svoji zpívá,
přitom si whisky přinalívá.
Hned zakleje, hned se usměje,
hvízdá a notuje.*

7. Film společnosti Fox *In Old Arizona* (leden 1929), v hlavní roli Warner Baxter (Green 2002: 94).

Refrén: *Ta naše chata pod kaňonem
je trampy zvaná Grandhotelem.
Veselo máme do svítání,
alaš⁸ si dáme do uspání.
Kdo přijde z prerie neb z hor od Arizony,
hned zařve: „Mordie, ten hotel je mi známý.“
Toť naše chata pod kaňonem,
trampíři zvaná Grandhotelem.
Také tam někdy se tančívá,
pije až hlava pobolívá.
Revolver prásk,
šerif si mlask,
pravil: „Toť pouhý žvást [sic!].“*

Písnička je v souladu s dobovou populární hudbou v rytmu foxtrotu a podtitulek upozorňuje, že jde o tramskou píseň.⁹ Ilustrace na obálce¹⁰ (obr. 1) zdůrazňuje s nadsázkou stereotyp béčkových filmů. Kouřící pistole patřila k tematice Divokého západu a v realitě ji na pódii zastupovaly bící soupravy, „jejichž součástí byly i pistole na slepé náboje“ (Kotek 1980: 263).¹¹ *Naše chata* má očividně naplňovat různorodá očekávání, jako celek však nepřesvědčí. Na „pravou“ kovbojskou píseň je třeba ještě čekat.

Hollywoodské firmy se vrátily do Československa v únoru 1935. V Praze otevřelo pobočky pět hollywoodských výroben, v Brně dvě – Fox Film Corporation a Paramount (Čvančara – Čvančara 2011: 21). V letech 1936–1948 se do československých biografů dodávalo v průměru 145 amerických filmů ročně (tamtéž 2011: 29). V laciných notových dvojlistech můžeme poprvé sledovat

8. Alaš – jemný likér obsahující hlavně fenykl a anýz (nazvaný podle vsi Alasch vzdálené 50 km od Rigy v Lotyšsku). Viz Klimeš, Lumír 1981: *Slovník cizích slov*. Praha: SNPK.

9. Podobnou parodii na kovboje a trampy a zároveň politickou satirou je písnička *Babička Mary* (1935) autorů Voskovce a Wericha.

10. Autorem by mohl být Ondřej Sekora (1899–1967); vydavatelé dvojlistů však jména ilustrátorů nikde neuvádějí. V nemnoha případech, např. u pozdějšího vydavatelství R. A. Dvorský, je na obálce alespoň značka (zkratka) ateliéru.

11. Střílení z pistolí (se slepými náboji) je slyšet i na nahrávkách z prvního ročníku Porty 1967 zároveň s potleskem obecnosti.

otištěné melodie z amerických filmových westernů s českými texty a na obálkách přesné a výstižné kresby kovbojů. Přestože jsou chráněna práva původních vydavatelů, nové verze mají vždy nějaká česká specifika. Ukázková je obálka dvojlistu s písní *V Kentucky, tam je srdce mé* (obr. 4). Původní název, uvedený v závorce, posunuje děj příběhu více na západ od travnatých vršků Kentucky: *Under blue sunny Arizona's skies*. Výtvarný doprovod ukazuje trojici kovbojů pod vysokohorskými štíty, které vyvolávají představu hřebenů Skalistých hor. Český text se navzdory ilustraci a explicitnímu anglickému názvu písně odehrává na prériích Kentucky, kde pětice kovbojů touží po jedné dívce: „*Přijď, láska moje sladká, v platanů háj, kde k tobě svou náruč rozpínám. Proč váhat, noc je krátká a tolik já ti toho říci mám. V klíně tvém, děvče z ranče W, každý z nás zkouší skrýti štěstí své.*“ Původní verzi písně se mi nepodařilo dohledat, ale je zřejmé, že na české straně chyběla koordinace práce textaře, ilustrátora a překladatele písně.

Zajímavý osud má píseň *Take Me Back to My Boots and Saddle*. Její američtí autoři (Leonard Whitcup,¹² Walter G. Samuels, Teddy Powell) píseň opakovaně nabízeli různým vydavatelům a nakonec uspěli v roce 1935, kdy byla píseň v USA poprvé natočená (Horstman 1996: 345). V roce 1937 píseň zazněla ve dvou různých úpravách ve filmu *Boots and Saddles*,¹³ kde ji zpíval filmový kovboj Gene Autry. Ten ji pak v roce 1938 natočil jako jeden ze svých velkých hitů na gramodesku (Green 2002: 135).

Česká verze písně vyšla na notovém dvojlistu ve vydavatelství Zdeňka Vlka bez data, někdy v roce 1937 nebo 1938, tedy až po uvedení filmu u nás; pod notami vidíme odkaz na americkou registraci autorských práv v roce 1935. Na obálce jsou uvedeny tři názvy, v tomto pořadí: *Cowboy z Cherokee – Kauboy z Čiroký – Take me Back to my Boots and Saddle*. Obálce dominuje černobílé

12. Whitcupovo jméno je v dobových materiálech u nás opakovaně zkomoleno na Whitenpa.

13. Viz „Boots and Saddles (film).“ *Wikipedia, The Free Encyclopedia* [online] [cit. 15. 7. 2016]. Dostupné z: <[>](https://en.wikipedia.org/wiki/Boots_and_Saddles_(film)).

foto Harryho Hardena, který nahrál českou verzi pro značku Esta, v rámečku za fotem vidíme realistickou kresbu kovboje v sedle divokého koně. Kompozici fotografie a obrázku spojuje v dolní části obálky zátiší s kresbou sedla a kovbojských holínek, jako odkaz na název filmu (obr. 4).

Původní text písně *Take Me Back to My Boots and Saddle*¹⁴ mluví o kovboji, který se chce vrátit zpět na ranč, opěvuje kamarádství mezi kovboji a jejich práci. Jen v jediném verši je zmíněna dívka z Cherokee v Texasu, která na kovboje čeká. Hlavním motivem české verze je naopak láska kovboje ke krásné Daisy a k rodnému kraji, do něž se kovboj v první sloce chystá a který nechce opustit, v druhé sloce však kraj i dívku opouští. Sedlo a kovbojské holínky z originálu jsou v české verzi nahrazené lasem a párem koltů. Česká verze písně očividně více naplňuje domácí romantický stereotyp kovboje a méně se drží filmového scénáře. Jako taková však oslovila trampské publikum a začala žít vlastním životem. Se skupinou Harryho Hardena nejprve nazpíval píseň sbor Zlatá hvězda, později se pod názvem *Kovboj z Cherokee* stala součástí repertoáru trampské skupiny Červánek (zal. 1940).

Červánek v následujících desetiletích píseň několikrát natočil, zpíval ji na prvním ročníku festivalu Porta (1967) a dokonce ji vyvezl na Mezinárodní festival mládeže a studentstva v Moskvě 1957, kde soubor „slavil velký úspěch, zvláště s americkou lidovou písní *Kovboj z Cherokee*“ (Chmelařová 1990: 91). O své americké autory mohla píseň přijít hned po nástupu nacismu; v letech 1948–1989 byla jednou ze stovek amerických autorských písní, které u nás přežily jen tak, že se z nich najednou staly „lidové písně“, „tradicionály“ nebo „písně utlačovaného černého lidu“. Mezi příčiny mohla patřit jak československá nakladatelská politika po roce 1945, tak snaha interpretů vyhnout se zákazu produkce americké písně a následného postihu – a nakonec i obecná nedostupnost materiálů ze Západu a tím i malé povědomí o autorství písně. *Kovboj z Cherokee* se u nás zpívá dodnes

14. Např. Horstman (1996: 345–346); text je také dostupný z řady internetových vyhledávačů.

a na nahrávkách vzniklých po roce 1990 opět najdeme jména původních autorů.¹⁵

Postava kovboje a příběhy z Divokého západu u nás zažívají vrchol popularity v druhé polovině 30. let 20. století. V levných časopisech vydávaných v deseti- až statisícových nákladech se objevují nejen příběhy, ale mezi roky 1936 a 1939 i fotografie z dobrodružných filmů včetně westernů, popřípadě i romány na pokračování psané podle filmů. Podrobné informace o vydavatelích a obsahu časopisů jako *Rodokaps* (1935–1944), *Weekend* (1936–1940) nebo *Rozruch* (1937–1944) podávají Pavel Janáček a Michal Jareš v knize *Svět rodokapsu* (2003). Obraz kovboje se díky levným časopisům s filmovými fotografiemi rozšířil i do těch míst naší vlasti, kde neexistovala kina nebo kde provozovatelé kin neměli peníze na půjčovné amerických filmů.

Na začátku roku 1939 se v časopise *Divoký západ* objevil románový přepis filmu *Cowboy a dáma*. Po sedmi pokračováních byl nehotový román ukončen bez uvedení důvodu (Janáček – Jareš 2003: 204). Film přišel zřejmě do našich kin o něco později – např. na fotografii plakátu biografu Sokol v Hrdlořezích ze dne 9. září 1939 čteme reklamu na americký zvukový film *Cowboy a dáma*, „neobyčejný příběh lásky z drsného, ale poctivého prostředí divokého západu“ s Gary Cooperem a Merle Oberonovou v hlavních rolích (Čvančara – Čvančara 2011: 488). Nakladatel Zdeněk Vlk následně zařadil v roce 1940 do sborníku „původních trampských písní“ (viz obr. 5) „cowboyskou serenádu z filmové operety *Cowboy a dáma*“¹⁶ s názvem *Jede cowboy...* s textem J. V. Šmejkal:

15. Autorství Karla Šlika, jehož jméno je uvedeno u českého textu písně vedle J. V. Šmejkal, osvětluje poznámka Josefa Kotka: „Špatnou pověstí – tedy tím, že skladbu či text přihlásili pod vlastním pseudonymem a tím se zároveň zmocnili příslušných provozovacích tantiém – časem proslul zejména pražský hudební nakladatel Zdeněk Vlk. Při více než tuctu jeho nakladatelských a textařských pseudonymů (mj. hodně frekventovaná krycí jména Karel Šlik, Jan Volkov a Jan Záhora) lze pochybovat byť i jen o jediné notě či jediném verši z jeho ruky.“ (Kotek 1998:13)

16. Takto je píseň uvedena v tomto zpěvníku (s. 4).

Jede Kauboj [sic!] z Arizony, jede cowboy Nevadou, z dálky slyší známé zvony vítat v kraj ho písni svou. Jede cowboy do Nebrasky, tam kde čeká sladký cíl, kde ho vítá písni lásky ta již srdce uloupil. Tisíc žen prý musí cowboy milovat, tisíc žen v srdci svém prý nosí, já však mám jen jedno hezké děvče rád, tebe jen, sladká Myrijam. Jede cowboy do Nebrasky a ten kovboj to jsem já a za tvoji píseň lásky srdce své ti odevzdám. Škoda, že nakladatel neprojevil lepší vkus a z filmu si nevybral jiné ukázky. Seznam písní z filmu *The Cowboy and the Lady* (1938) totiž obsahuje i dobovou verzi *Červené řeky* (*Red River Valley*) a píseň *Home on the Range*, z níž se stala neoficiální hymna amerického Západu.¹⁷

Písně, které se k nám ve 30. letech dostaly prostřednictvím amerických filmových westernů, ani zdaleka nemohly ukázat, jak jsou honáci krav v té době oblíbení v USA. Postava kovboje jako nositele svobody a nezávislosti, pracovitosti a vytrvalosti oslovila v době krize celé spektrum Američanů, nejen venkovany ze Západu nebo mládež. Jak upozorňuje Douglas B. Green ve své průkopnické studii *Singing in the Saddle* (2002), velkou úlohu sehrály po celém kontinentu regionální rozhlasové stanice. Filmoví i opravdoví kovbojové měli už v prvních letech existence komerčních rozhlasových stanic své vlastní pořady, natáčeli autentické kovbojské i nově vzniklé písně, nahrávali je na desky, prodávali vlastní zpěvníčky. Význam zpívajících kovbojů pak posílil zvukový film, zvláště popularita filmu *Tumbling Tumbleweeds* (1935) s písněmi Boba Nolana¹⁸ v podání sboru Sons of the Pioneers a hlavní hvězdy filmu Gene Autryho (Green 2002: 131–132).

17. *Red River Valley* i *Home on the Range* jsou považované za lidové písně. Původ textu k *Home on the Range* lze dohledat v americké poezii druhé poloviny 19. století. U nás píseň později hráli mj. Taxmeni s textem Bohdana Baláče jako *Můj rodný dům*. *Red River Valley* vydalo Pazdírkovo nakladatelství v Brně někdy ve 40. letech 20. století bez uvedení data jako *Rodné údolí*. Tento český text Emila Knose se zpívá dodnes.

18. České verze písniček Boba Nolana z tohoto filmu uvedli do života až brněnští trampové v 50. letech (např. *Cool Water / Chladnou vodou* se zpívá dodnes). Jak a kdy se ale do jejich repertoáru poprvé dostaly, to je zatím záhadou.

Písň zpívajících kovbojů u nás měly ve 30. letech konkurenci v české populární hudbě (tanga, pochody, polky, písň z hudebních revuí a operet aj., včetně trampské písň), v německé populární hudbě a v taneční hudbě jazzových orchestrů. Oblíbená byla havajská hudba; její české verze najdeme jak v dobových notových dvojlistech, tak v nahrávkách Ultraphonu. Americké regionální rozhlasové stanice u nás – samozřejmě – slyšet nebyly. Desky s americkými jazzovými a tanečními nahrávkami se k nám dovážely do roku 1936; v souvislosti s hospodářskou politikou a uplatňováním cla na zahraniční gramodesky od roku 1936 jejich příliv, s výjimkou značky HMV, utichl (Gössel 2001). Navíc začal v polovině 30. let Ochránný svaz autorský (OSA) výrazně uplatňovat výběr tantiém pro domácí autory: „Tak láková exploatace zároveň posílila snahu po co nejčastějším uvádění skladby na veřejnosti a ve sdělovacích prostředcích, nadto pak i tendence vyřadit pokud možno z konkurence zahraniční populární hudbu a hospodářský výtěžek tím co nejvíc zachovat domácím autorům a nakladatelům.“ (Kotek 1980: 264) Při dalším hledání kovbojské písničky v českých zemích bychom se tedy měli zaměřit na autorskou českou tvorbu.

1939–1949

Hrozba fašismu a následná okupace Československa Německem ovlivnily i to, jaká hudba se u nás hrála a jaké filmy se promítaly. Nadprodukce a nízká kvalita časopiseckých příběhů z Divokého západu vyvolaly kampaň proti literárnímu braku (Janáček – Jareš 2003: 73; Janáček 2004). Rasové zákony se dotkly existence filmových půjčoven a majitelů kin, z nichž mnozí bylo židovského původu (Štábla 1992: 46). Povinnost zatemňovat světla způsobila zánik letních kin (Čvančara – Čvančara 2011: 23). V kinech se promítalo mnohem méně amerických filmů – zatímco po roce 1936 mohli diváci u nás vidět až 145 amerických filmů ročně, tak v roce 1941 to bylo jen šest filmů. Vůbec posledním uváděným americkým snímkem byl v květnu 1941 western *Pád rodu Daltonů* z produkce Universal Pictures, potom Američani u nás zavřeli kanceláře (Čvančara – Čvančara 2011: 29). Ilustrace na

obálkách laciných časopisů už logicky nemohly být převzate z fotografií filmových scén. Časopis *Rozruch*, který fotografie z dobrodružných filmů otiskoval od roku 1937, dával od roku 1939 na obálky reprodukce olejů a akvarelů z produkce ilustrátorů, kteří spolupracovali s tiskárnami a nakladatelskými domy. Pavel Janáček a Michal Jareš (2003: 126) uvádějí jména Bohumila Konečného-Bimby, Jana Černého a Františka Fialy s tím, že to bylo „včetně scenérií z Divokého západu“. Někteří ilustrátoři pak zřejmě anonymně pracovali i pro hudební nakladatele.

Trampská hudba, která by se mohla stát útočištěm kovbojských písní, začala s nástupem fašismu stagnovat. Nových písniček bylo málo a podle slov trampského písničkáře Jendy Kordy byly díky válečné psychóze „tak nějak roztesknělé a něžnější“ (Korda in Mácha 1967: 67). Zároveň se ale trampské sbory vydávají do měst, pořádají taneční zábavy, divadelní představení a účastní se různých soutěží, čímž se zlepšuje interpretační kvalita. Do této situace přichází v roce 1939 do našich zemí inspirace v podobě módní vlny swingu. Podle Josefa Kotka (1998: 163) – a jak to ostatně známe z románů Josefa Škvoreckého – swing ovlivňoval mládež po celou dobu okupace. V prvních dvou letech války se taneční hudba ještě směla veřejně provozovat. Zákaz tance v protektorátu začal platit v dubnu 1941, po vpádu hitlerovských vojsk do Jugoslávie a „swing se od té doby stal hudbou ryze poslechovou, koncertní“ (Kotek 1998: 165). Po vstupu USA do války¹⁹ byly kontakty s americkou hudbou znemožněny.

Kde tedy hledat písničky o kovbojích? Ucelenou produkci najdeme v nakladatelství R. A. Dvorského.²⁰ Původní písničky českých autorů s podtitulkem cowbojská píseň a s kvalitními ilustracemi na obálce (které mne na naše kovbojské písničky poprvé upozornily), vydával Dvorský od roku 1939. S tímto vročením vyšel slowfox autorů Leopolda Korbaře a Jaroslava

19. Viz Pearl Harbor, prosinec 1941.

20. Existovalo v letech 1936–1948 a bylo zaměřené na populární hudbu, zvl. jazz a lidovky (Kotek 1990: 119).

Moravce *Je na západ cesta dlouhá*. Píseň má v seznamu notových dvojlistů Dvorského vydavatelství číslo 184 a je první vlaštovkou svého druhu (pod číslem 183 nabízel vydavatel kuplet *Šup s ním do hrobu*, s číslem 182 polku *Jedna-dvě*). Kovbojskou píseň nacházíme ve vydavatelském seznamu poprvé. Hned další pořadové číslo, 185, má cowbojská píseň *Jedu nocí* autorů Jiřího Traxlera a Karla Kozla. Na deskách Ultraphon nazpíval píseň sám R. A. Dvorský. Odkaz na rok vydání v notovém dvojlistu schází, v diskografii Ultraphonu ale dnes můžeme dohledat datum natáčení – 18. 10. 1939. Mezinárodní registrace autorských práv s vrocením zřejmě v protektorátu nefungovala,²¹ protože také vznik dalších kovbojských písní upřesňuje jen pořadové číslo: *Návrat* autorů Karla Běhounka a Karla Kozla má číslo 193 (píseň byla natočena pro značku Ultraphon v roce 1940), cowbojský comedy-fox *Kulhavá kobyla* Vildy Dubského má číslo 215, cowbojská píseň *Letí šíp* Rudy a Ríši Juristových číslo 234 a poslední kovbojská bez odkazu na copyright je *Soumrak – Stíny se pomalu dlouží* Jiřího Traxlera a Karla Kozla (č. 276).

Uvedené české kovbojské písně prozrazují výraznou inspiraci americkými filmovými westerny (a jejich plakáty, jakož i časopisy o nich) především po stránce vizuální (obr. 3). Škoda, že neznáme jména výtvarníků. Kvalitní graficky zpracované obálky písní č. 184 a 185 neposkytují žádný odkaz na autora, obálky č. 193 a 215 nesou logo Ateliér Jedlička, obálka č. 234 je neoznačená a zřejmě poslední válečná obálka kovbojské písně (č. 276) nese šifru ičkatíba²². Kromě předních stran notových dvojlistů jsou výmluvné i zadní strany obálek: vydavatel na nich tiskne seznam naposledy vydaných písní. Zatímco dvojlisty tištěné v době válečného útlaku jsou neutrální, doplněné náčrtem hudebního nástroje nebo profilem zpívajícího obličej, úvodní kovbojská píseň č. 184 z roku 1939 má na zadní straně přes tištěný seznam stovky písní barevně odlišnou

21. „Za německé okupace byla nařízena likvidace organizace OSA, likvidační řízení však bylo díky některým činitelům zdržováno natolik, že nebylo do r. 1945 provedeno.“ (Fukač 1997: 641)

22. Janáček – Jareš (2003: 410) identifikovali zkratku ička jako Ičku Lebedovou.

věrnou siluetu kovboje s lasem (obr. 2). Nedatovaná píseň č. 276 vyšla v několika vydáních. To zřejmě starší, původní, je neutrální, to další, zřejmě novější, už svobodně na zadní straně inseruje „Romantiku v našich písničkách“ s kresbou zpívajícího kovboje se šestistrunným banjem a samostatným seznamem výše zmíněných písní od č. 184 do č. 276 (obr. 6).

První česká píseň kovbojská píseň, z níž se stal hit a která zůstala ve zpěvním repertoáru české veřejnosti dodnes, je píseň dvojice Jaroslav Moravec (slova) a Leopold Korbař (hudba) *Je na západ cesta dlouhá*. Oba autory spojoval stejný věk – bylo jim pouhých 22 let (nar. 1917)²³, působiště v Praze a zájem o swing. Oba stáli na začátku úspěšné kariéry v populární hudbě. „Fenomenálním šlágreem mezinárodního rozměru“ se v roce 1940 stala jejich píseň *Hm, ach ty jsi úžasná* (Břicháček 2012). Na začátku okupace, po uzavření vysokých škol, se oba jmenovaní scházeli s partou mladých lidí v pražské kavárně Union. Krátkou charakteristiku mladého Moravce poskytl později jiný hudební skladatel, Vilda Dubský: „[Moravec] byl mladík na první pohled nesmělý, rozpačitý a plný zábran, věčně zamilovaný, ale své lásky tající, takže mnohdy ani sám předmět jeho zbožňování – dívka s tehdy obvyklou ruličkou ve vlasech – o jeho lásce nic nevěděla.“ (Dubský 1972 in Břicháček 2012). Téma romantického toužení je ostatně plně rozvinuté i v Moravcových slovech ke kovbojské písni:

Refrén: *Je na západ cesta dlouhá,
zbytečná, marná je touha:
Hola hola hou, hola hola hola hou...
Cesta tam zarostla travou,
marně dnes hledám tu pravou:
Hola hola hou, hola hola hola hou...
Západ volá mne a já nemohu spát,
však příliš dlouhá je cesta, kterou jdu rád...
Nestačí už chvíle pouhá, je na západ cesta dlouhá:
Hola hola hou, hola hola hola hou...*

23. Viz hesla Korbař, Leopold a Moravec, Jaroslav in Matzner et al. 1990.

3. sloka: *V mládí je tvor lidský často romantický
a cowboyem by chtěl být;
ale doba plyne, vše je časem jiné,
co mu zbývá než snít?*

Píseň hrálo a natočilo několik dobových českých orchestrů a do zákazu tance v protektorátu se na ni v kavárnách tančilo. Druhým životem začala žít po roce 1942. To ji v Londýně nazpívali piloti I. čs. stíhací perutě ve Velké Británii pro vysílání BBC World Service.²⁴ Text písně tak v okupovaném Československu při ilegálně poslouchaném zahraničním vysílání získal nový, symbolický význam. Už nešlo o západ z amerických westernů, ale politický Západ. Ostatně za protirežimní byla píseň považovaná i v letech 1949–1989.

Kovbojské písně nakladatele R. A. Dvorského jsou však prvoplánově apolitické. Hned s další skladbou v sérii – *Jedu nocí* (č. 185) – měl Dvorský štěstí na jiný mladý talentovaný autorský tým a na sladkobolný, romantický text. Přestože textař Karel Kozel nasázel do závěru písně jedno klišé za druhým – děvče krásné, sbohem, hvězdy, cesta, modré dálavy, vítr – úvodní část písně má v sobě samou podstatu klasického romantického westernu:

*Jedu nocí se svým koněm sám.
Zapomněl jsem odkud, nevím ani kam.
Nikdo neloučil se se mnou, na nikoho nečekám,
jedu nocí se svým koněm sám.*

Koncem 30. let na našem území fungovaly pobočky amerických hollywoodských výroben a půjčovny uváděly jak kvalitní filmy ze začátku 30. let, které se k nám kvůli kontingentu dříve nedostaly, tak dobové filmy se zpívajícími kovboji. Šanci ukázat kovboje v jiném než romantickém světle, více realisticky, jako tvrdě pracujícího muže, však domácím autorům překazilo obsazení Československa Německem a druhá světová válka. Po zákazu tance v protektorátu na jaře 1941 vyšly na podzim 1942 závazné

24. Reprodukce matrice desky se středovou nálepkou s informacemi viz Gössel – Šir 2016: 147.

směrnice pro přednes zábavné hudby na území Velkoněmecké říše, a tedy i protektorátu. V této souvislosti Josef Kotek uvádí, že „pro repertoár swingových skupin proto posléze zůstávala trvale aktuální a cenzurně přitom nejméně postižitelnou především intimní milostná lyrika“ (Kotek 1998: 167–168). Trampské písně, jak už víme od Jendy Kordy, byly „roztesknělé a něžnější“.

Kovbojské písně, které v letech 1940–1945 předkládalo Dvorského nakladatelství cenzorům ke schvalování, mohly potěšit všechna romantická srdce a nijak neohrožily vydavatele:

*Touha domů vede srdce znavené,
tam, kde každý kout mám tolik rád
a kde každý ten den je krásný jak sen
a země duní pod kopyty stád.
V dálce vidím hory sluncem zladené,
kde jsem bloudival tak často sám,
rád zas vracím se zpět, tam, kde je můj svět
a kde je všechno, nač si vzpomínám.*

Návrat (č. 193), text Karel Kozel

V písni není jediný konkrétní odkaz na dříve tak frekventované Arizony, Nevady, Nebraska či Kentucky. Text k písni *Soumrak* (č. 276) skládá Karel Kozel z podobného okruhu klíčových slov, jaký použil v písni *Jedu nocí* (č. 185). Jsou to stíny, červánky, srdce, stará stezka, dálka, kaňon, tichá ozvěna, osamělá hvězda, hlava plná vzpomínek, sladko je snít, oheň pohasíná, dobrou noc... Ostatně, jak říká ve svých pamětech jeho kolega, pianista a skladatel Jiří Traxler (1994: 76): „Karel [Kozel] prostě rýmoval, nějaký obsah jaksi vyšel druhotně, když vůbec.“

I další kovbojské písničky z nakladatelství R. A. Dvorského z válečné doby a potom i z let 1946–1947 mají romantické, obecné texty, vystavené ze společného okruhu slov. *Letí šíp...* textaře Říši Juristy, publikovaný ještě za okupace s poznámkou cowbojská píseň (č. 234), (obr. 5) rozehrává vedle milostného příběhu také indiánské motivy a s kovboji má snad společného jen osamělého šakala z druhé sloky.

Refrén: *Letí šíp savanou a s ním letí srdce mé,
kam ten šíp dopadne, tam se sejdem.*
*Kroky tvé povede po mých stopách dobrý duch
v místa, kde nás navždy spojí rudý bůh.*

3. sloka: *Nad řekou stín se sklání,
tvůj tábor totem chrání,
a já se plížím jak šakal nocí sám. [...]*

Již zmíněný zákaz tance a závazné směrnice pro přednes zábavné hudby v zemi omezily existenci i obsah dobových písní. Josef Kotek upozorňuje, že kromě lyriky se v písních začala uplatňovat „studentská recese, ironizující nadhled, recesistické travestie domácího folkloru“ (1998: 165) a tak že „po zákazu tance se zvýšil zájem o tzv. comedy foxy (písničkové historky v kostýmech)“ (1998: 168). Tento trend se uplatnil i v kovbojských písničkách. Notový dvojlist nakladatele R. A. Dvorského č. 215 (píseň *Kulhavá kobyla*) to dokumentuje jak grafickým ztvárněním obálky (obr. 7), tak textem Vildy Dubského: Ref. *Se svou kulhavou kobylou po světě se toulám a do kroku vesele si hvíždám, veselý se zdá mi svět. Cesty mé nikam nevedou, bez cíle se toulám a do kroku si vesele hvíždám, nikdy nevracím se zpět.* Kostýmovanou scénkou o kovboji s kulhavou kobylou se vývoj domácí kovbojské písničky vrátil zdánlivě zpět do doby předválečných kabaretů a kupletů.²⁵ Samotný text písně, pokud se dostal na cenzorův stůl, však nemohl být s kovbojskou americkou tematikou vůbec spojován.

Postava kovboje v písních a populární kultuře obecně se k nám s koncem druhé světové války vrátila jen nakrátko. Do kin se dostala nejnovější hollywoodská produkce (Bílík 2013: 11), vedle kovbojských písní z produkce R. A. Dvorského byly na trhu i nadále notové dvojlisty nakladatelů jako Pazdírek (Brno), Stožický (Brno), Vlk (Praha), Vodička (Praha) s americkými

25. Rysy parodie a comedy foxu mělo i divadelní představení *Limonádový Joe*, uvedené v Praze v roce 1944. Tímto dnes už klasickým dílem Jiřího Brdečky (1917–1982) se však na těchto stránkách nezabýváme.

i domácími písněmi o táboření, prérii, děvčeti, dalekém severu ap. Autorský tandem Moravec–Korbař navázal na svůj předválečný hit *Je na západ cesta dlouhá* podobně laděnou melodickou a romantickou písní. Místo názvu *Širou rovinou* (č. 426, 1946), jak ji pojmenovali autoři, si později našla trvalé místo v repertoáru trampské písně jako *Kryté vozy širou stepí jedou*.

Solo: *Kryté vozy širou stepí jedou,
aby našly zemi lidem svým,
písně pionýrů tam je vedou,
kde slovo patří statečným.*

Sbor: *Hola hou hou, hola hou hou,
stále kupředu jdem s písní svou,
hola hou hou, hola hou hou,
dnem i nocí širou rovinou.*

Širou rovinou, text Jaroslav Moravec

V závěru písně sedí všichni pionýři kolem táborového ohně a „myslí na zem neznámou“. Slovo pionýr²⁶ je převzato z anglického výrazu *pioneer*; v doslovném překladu znamená průkopník. Putování průkopníků přes pláně patří k typickým americkým obrázkům z dob osidlování západu. V Moravcově textu nenajdeme jediný termín z amerického zeměpisu, o konkretizaci místa se však opět postaral anonymní ilustrátor. Obálka notového dvojlistu ukazuje siluetu jezdce na koni, krytý vůz průkopníků, pěšáka se stetsonem na hlavě a puškou v ruce; celou scénu ohraničují vysoké kaktusy. A jako potvrzení svobodných poválečných poměrů je na zadní straně dvojlistu, vedle seznamu dosud vydaných písní nakladatele R. A. Dvorského, kresba roztančeného černocho v bílém saku (obr. 8).

Poslední dvě písně z produkce nakladatele R. A. Dvorského označené jako cowboyské jsou *Za modrým obzorem* (č. 427, 1946, slova Jaroslav Moravec) a *Jdu z dálky* (č. 483, 1947, slova

26. Termín pionýr si pro název dětské organizace v SSSR v roce 1922 vybrala Naděžda Krupská údajně právě podle amerických průkopníků, *pioneers*. Moravcův text odkazuje k prvotnímu americkému významu slova, nikoli k pozdější dětské organizaci.

Jiří Aplť²⁷. Na obálkách notových dvojlistů je v obou případech postava kovboje či pistolníka bez koně (obr. 9). Moravec pokračuje v rozvíjení dosavadních klišé: touha, vítr, daleká krajina, hola hou. Aplťův text jako by předznamenal konec romantických kovbojů v Čechách: *Můj krok je těžký únavou, však splněny mé touhy jsou, s doznělou ozvěnou tam na konci cesty najdu náruč tvou.*²⁸

Poválečná orientace Československa na východ a studená válka, změny v autorském právu, a nakonec i nedostatek papíru výrazně ovlivnily nakladatelskou praxi v letech 1945–1949. V březnu 1949 je přijat „zákon 94/1949 Sb. O vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací, který zlikvidoval soukromá nakladatelství“ (Švéda 2016: 380). Tisk hudebnin je plánován centrálně a podléhá ideologické kontrole. Nově založené státní podniky vydávají budovatelské písně a písně spřátelených socialistických národů. Trvá téměř deset let, než začne nová mladá generace, narozená mezi polovinou 30. let a koncem války, objevovat kovbojské písně znovu a v jiné formě. Až pro novou generaci jsou do češtiny přeloženy zlidovělé písně opravdových amerických kovbojů, teprve poválečná generace přebírá swingové kovbojské písně z amerických filmů 40. let a dává jim české texty. Novou roli v uvádění populárních country and western písní s českými texty má Československý rozhlas a v některých regionech do hry vstupují i zahraniční rozhlasové stanice, jejichž vysílací vlny jsou oficiálně blokovány. Kapitulu o kovbojské písni v českých zemích v letech 1949–1969 si však nechme na jindy.

Závěrem

Co jsme se tedy dozvěděli o existenci kovbojské písně v českých zemích v letech 1919–1949 zejména v souvislosti se zkoumáním populárních, laciných, masově rozšiřovaných notových dvojlistů?

27. Obálka *Jdu z dálky* nese značku sid, již P. Janáček a M. Jareš (2003: 411, 406) identifikovali jako značku grafika Zdeňka Čapka (*1926).

28. V roce 1947 vychází také román Petra Raichela *Zachránce*, „jeden z posledních českých westernů na několik desítek let“ (Janáček 2004: 175).

Kovbojských písní existovalo zanedbatelné množství. Autory kovbojských písní byli domácí profesionálové spojení s pódiovým vystupováním, dobovou populární hudbou a nakladatelskou činností. Převzatých amerických písní bylo minimum a pocházely z hudebních filmů se zpívajícími kovboji. České texty kovbojských písní existovaly jen v rámci parodie nebo lyriky. Přímé odkazy na severoamerické reálie, jména států, hor a postav nacházíme především v parodiích. Lyrické texty si vystačily s romantickým klišé zamilovaného, osamělého, bezejmenného jezdce na koni. Autoři českých textů na převzaté americké filmové melodie upravovali slova podle dobového českého vkusu – komického nebo romantického stereotypu. Co se týká hudby, s výjimkou jediné balady šlo o taneční skladby, zejména populární foxtrot, slow-foxtrott [sic!], slowfox, comedy fox, často se zpřesňujícím údajem tempo moderato; u comedy foxu bylo doporučené swing tempo. Pokud jste se ptali, co tedy dělá z takové neutrální lyrické taneční písně píseň kovbojskou, je to právě tempo. Douglas B. Green dokonce říká, že hudba ke kovbojské písni může být jakákoli – jazz, mexická hudba *mariachi*, horalská hudba s kytarou a houslemi apod. Důležitý je ale podle něj rytmus, který odpovídá lehkému pлавnému klusu koně! (Green 2002: 17) Zde jsme se trefili téměř ve většině případů. Houpavý rytmus jízdy na koni dokonce v českých textech zdůrazňují slova „hou, hola hou“ a rýmy typu „samotou, krajinou, oblohou, modravou, dálavou“ aj. Kovbojskou píseň musí zpívat muž s výrazným hlasem. Na nahrávkách se nám hlasy zpěváků mohou zdát výše posazené, dobová reklama však o kvalitách interpretů nemá pochyby: „Hluboce procítěný zpěv Vaška Konvičky, strhujícího přednesu. – Soubor mladých mužských hlasů ‚Zlatá hvězda‘, jednou ocelově tvrdých a rytmických, pak hedvábně měkkých. Ti všichni slučují se ve dvou světových šlágrech: *V Kentucky, tam je srdce mé* a *Kauboj z Čiroký*.“ (Gössel – Šír 2014: 161) Pokud bychom i přesto o příslušnosti písně pochybovali, nádherné explicitní obálky notových dvojlistů a poznámka nakladatele nás nenechají na pochybách. Toto všechno jsou cowboyské písně!

Prameny a literatura:

- BILÍK, Petr 2013: *Československá kinematografie 50. a 60. let (mimo „novou vlnu“)*. Studijní text pro kombinované studium. Olomouc: Univerzita Palackého. Dostupné z <<https://www.filmadivadlo.cz/coerghdfgf/uploads/2015/01/Bilik-Ceskoslov.-kinema.50.a-60.-let.pdf>>.
- „Boots and Saddles (film).“ *Wikipedia, The Free Encyclopedia* [online] [cit. 15. 7. 2016]. Dostupné z: <[https://en.wikipedia.org/wiki/Boots_and_Saddles_\(film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Boots_and_Saddles_(film))>.
- BŘICHÁČEK, Tomáš 2012: „Jaroslav Moravec – král textařů swingové éry.“ *iDnes.cz* [online] 27. 09. [cit. 15. 6. 2016]. Dostupné z: <<http://brichacek.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=289164>>.
- ČVANČARA, Miroslav – ČVANČARA, Jaroslav 2011: *Zaniklý svět stříbrných pláten. Po stopách pražských biografů*. Praha: Academia.
- DORUŽKA, Lubomír (ed.) 1961: *Americká lidová poezie*. Praha: SNKLU.
- fmh 2008: „Začátky rozhlasu.“ *Rozhlas – Rundfunk – Radio. Historie rozhlasu u nás i ve světě od počátků až po rok 1945* [online] [cit. 12. 7. 2016]. Dostupné z: <<http://rozhlas.blogspot.cz/2008/12/zatky-rozhlasu.html>>.
- FUKAČ, Jiří 1997: Ochranný svaz autorský. In: FUKAČ, Jiří – VYSLOUŽIL, Jiří (eds.): *Slovník české hudební kultury*. Praha: Editio Supraphon, s. 641–642.
- GÖSSEL, Gabriel 2001: „Fonogram. Repertoár Esty po roce 1939.“ *Týdeník rozhlas* [online] č. 22 [cit. 4. 9. 2013]. Dostupné z: <<https://www.radioservis-as.cz/archiv01/2201/22pub4.htm>>.
- GÖSSEL, Gabriel – ŠÍR, Filip 2014: *Český katalog nahrávek gramofonové firmy Esta 1930-1946*. Brno: Moravská zemská knihovna. Dostupné z: <https://archive.org/stream/ceskykatalognahravekgramofonove/ESTA%20publication_djvu.txt>.
- GÖSSEL, Gabriel – ŠÍR, Filip 2016: *Recorded Sound in Czech Lands 1900-1946*. Brno: The Moravian Library.
- GREEN, Douglas B. 2002: *Singing in the Saddle. The History of Singing Cowboy*. Nashville: The Country Music Foundation Press and Vanderbilt University Press.
- HORSTMAN, Dorothy 1996 [1975]: *Sing Your Heart Out, Country Boy*. Nashville, Tennessee: Country Music Foundation Press.
- CHMELÁŘOVÁ, Aťka 1990: Červánek, trampská skupina. In: MATZNER, Antonín – POLEDŇÁK, Ivan – WASSERBERGER, Igor a kol.: *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. Část jmenná – československá scéna*. Praha: Editio Supraphon, s. 91.
- JANÁČEK, Pavel 2004. *Literární brak. Operace vyloučení, operace nahrazení, 1938–1951*. Brno: Host.
- JANÁČEK, Pavel – JAREŠ, Michal 2003: *Svět rodokapsu. Komentovaný soupis sešitových románových edic 30. a 40. let 20. století*. Praha: Karolinum.
- KOTEK, Josef 1980: Moderní populární hudba V. – dějiny, Československo. In: MATZNER, Antonín – POLEDŇÁK, Ivan – WASSERBERGER, Igor a kol.: *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. Část věcná*. Praha: Editio Supraphon, s. 262–268.
- KOTEK, Josef 1998: *Dějiny české populární hudby a zpěvu (1918–1968)*. Praha: Academia.
- LOMAX, John A. – LOMAX, Alan 1967 [1910]: *Cowboy Songs and Other Frontier Ballads*. New York: The Macmillan Company.
- MÁCHA, Zbyněk 1967: *Kronika trampské písničky*. Praha: Panton.
- MACHEK, Václav 1971: *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Academia.
- MAREŠ, Stanislav – RYCHLÍK, Jan 1957: *Tam, kde teče Mississippi*. Praha: SNKLU.

- MATZNER, Antonín – POLEDŇÁK, Ivan – WASSERBERGER, Igor a kol. 1990: *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. Část jmenná – československá hudební scéna*. Praha: Editio Supraphon.
- SANDBURG, Carl 1990 [1927]: *The American Songbag*. San Diego – New York – London: A Harvest/HBJ Book, Harcourt Brace Jovanovich.
- ŠTÁBLA, Zdeněk 1992: Vývoj filmového obchodu za Rakouska-Uherska a Československé republiky (1906–1939). In: *Filmový sborník historický* 3. Praha: Český filmový ústav, s. 5–48.
- ŠVÉDA, Josef 2016: *Země zaslíbená, země zlořečená*. Příbram: Pistorius a Olšanská.
- „The Cowboy and the Lady (1938 film).“ *Wikipedia, The Free Encyclopedia* [online] [cit 24. 7. 2016]. Dostupné z: <[https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=The_Cowboy_and_the_Lady_\(1938_film\)&oldid=725817893](https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=The_Cowboy_and_the_Lady_(1938_film)&oldid=725817893)>.
- TRAXLER, Jiří 1994: *Já nic, já muzikant*. Praha: Magnet Plus.

Notové dvojlisty a zpěvníky:

- APLT, Jiří – JÍŠA, K. M.: *Jdu z dálky*. Cowboyská píseň. Praha: R. A. Dvorský, 1947. [2] s., č. 483.
- DUBSKÝ, Vilda: *Kulhavá kobyla*. Cowboyský comedy-fox. Praha: R. A. Dvorský, n.d. [2] s., č. 215.
- JURIST, Ruda – JURIST, Riša: *Letí šíp*. Cowboyská píseň. Praha: R. A. Dvorský, n.d. [2] s., č. 234.
- KOZEL, Karel – TRAXLER, Jiří: *Jedu nocí*. Cowboyská píseň. Praha: R. A. Dvorský, n.d. [2] s., č. 185.
- KOZEL, Karel – BĚHOUNEK, Karel: *Návrat*. Cowboyská píseň. Praha: R. A. Dvorský, n.d. [2] s., č. 193.
- KOZEL, Karel – TRAXLER, Jiří: *Soumrak (Stíny se pomalu dlouží)*. Cowboyská píseň. Praha: R. A. Dvorský, n. d. [2] s., č. 276.
- LAŠŤOVIČKA, Sylvestr: *Cowboyská písnička o loupežníku Harval Billovi*. Praha: Edice Veselost, J. Heřman Zefi, 1925. [2] s. Edice Veselost. (Z); čís. 200.
- MORAVEC, Jaroslav – KORBAŘ, Leopold: *Je na západ cesta dlouhá...* Cowboyská píseň. Praha: R. A. Dvorský, 1939. [2] s., č. 184.
- MORAVEC, Jaroslav – KORBAŘ, Leopold: *Šírou rovinou*. Pionýrská píseň. Praha: R. A. Dvorský, 1946. [2] s., č. 426.
- MORAVEC, Jaroslav – PRÁŠEK, Jiří: *Za modrým obzorem*. Cowboyská píseň. Praha: R. A. Dvorský, 1946. [2] s., č. 427.
- POWELL, Teddy – WHITCUP, Leonard – SAMUELS, Walter G. / ŠMEJKAL, J. V. – ŠLIK, Karel: *Cowboy z Cherokee (Take me back to my boots and saddle)*. Praha: Zdeněk Vlk, 1935. [2] s., č. 340.
- ŠMEJKAL, J. V. – GORDON, Jimmy: *Jede cowboy...* In: Písňé toulavých srdcí. Původní trampské písně pro zpěv a kytaru. Svazek 3. Praha: Zdeněk Vlk, 1940, s. 4–6.
- VODIČKA, E. M.: *Naše chata*. Pardubice: Edition E. M. Vodička. N.d. [2] s. Sbírka moderních melodií č. 8.
- WILSON, Douglas – ŠMEJKAL, J. V. – ŠLIK, Karel: *V Kentucky, tam je srdce mé (Under blue sunny Arizona skies)*. Praha: Zdeněk Vlk, 1936. [2] s., č. 345.

There Is a Long Journey in the West: The cowboy song in the Czech lands 1919–1949

There is a popular belief in the Czech lands concerning the long presence and importance of American cowboy songs in the country. In her article, the author shows that the history of cowboy songs in the country is neither long nor rich, and that it bears a specific local image derived from American western movies and their posters. The author studied the mass produced commercial double-page song sheets which were published in the country from 1925 to 1947, and considered the impact of radio, film industry, and politics. The period of 1919–1929 shows little interest in the image of the cowboy outside of silent movies. 1929–1939, with its talking pictures, singing cowboy movies, pulp magazines and western novels, provided a great source of inspiration. Nevertheless, it was the economic crisis, restrictions in the film industry and gramophone industry, together with the coming of Nazism and the outbreak of war, which limited musical creativity with the topic of cowboys. Still, there were songs from American western films translated into Czech and recorded by popular Prague jazz bands, and film posters and photographs with cowboys made their way to pulp magazines and song-sheet covers. 1939–1949, from the occupation of Czechoslovakia by Germans, via the WWII, the liberation, to the beginning of the Cold War and the Communist regime, contained only a short period of freedom of expression. Surprisingly, it is there where the now classical Czech cowboy songs originated. With the ideological censorship, the authors focused on lyrical texts with anonymous cowboy heroes who travel alone from nowhere to nowhere, in search of a lost sweetheart; the western image was supplied by the song-sheet illustration. One of these apolitical songs gained a double meaning during the Nazi occupation – when it was recorded by the Czech Aircraft Pilots in the British Army and broadcast by BBC World Service during the WWII as political propaganda. (The title of the song has been used within the title of this article). Apart from song lyrics, the author comments briefly on the music of Czech cowboy songs, and finds a strong similarity to Douglas B. Green's claim that the rhythm of cowboy songs must follow "subtle loping beat".

Key words: Cowboy songs; Czechoslovakia; western movies; song sheets; song lyrics; ideology.

Přílohy:

Obr. 1

Obr. 2

Obr. 3

Obr. 4

Obr. 5

Obr. 6

Obr. 7

Obr. 8

Obr. 9